

**LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO
PETICIJŲ KOMISIJA**

**IŠVADA
DĖL ALGIMANTO RUSTEIKOS IR KITŲ PAREIŠKĖJŲ PETICIJOS**

2022 m. birželio 22 d.
Vilnius

Lietuvos Respublikos Seimo Peticijų komisija 2022 m. birželio 22 d. posėdyje iš esmės išnagrinėjo Algimanto Rusteikos, Daivos Narkevičiūtės, Gedimino Ustinavičiaus, Deivido Mikšto, Tomo Jakučio, Arūno Rimkaus, Arvydo Zutkevičiaus, Jurgitos Rimkevičienės, Raimondo Grinevičiaus, Kornelijos Prakupavičienės, Arvydo Prakupavičiaus, Evaldo Janso, Broniaus Baltrūno, Andriaus Makavičiaus, Dariaus Leonaičio, Aivaro Čubuko, Jolantos Rozenbergienės, Ričardo Utaro (toliau – pareiškėjai) peticiją ir priėmė sprendimą teikti Seimui išvadą atmesti šioje peticijoje pateiktą pasiūlymą pakeisti Lietuvos Respublikos asmenų, slapta bendradarbiavusių su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, registracijos, prisipažinimo, įskaitos ir prisipažinusiųjų apsaugos įstatymo 8 straipsnio 1 dalį ir nustatyti, kad užregistruotų, prisipažinusių ir įrašytų į įskaitą asmenų pateikta informacija ir duomenys apie juos būtų išslaptinami nuo 2022 m. rugsėjo 1 d. Sprendimas priimtas, atsižvelgus į Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarijos Teisės departamento, Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos nuomones ir dėl išvadoje išdėstytų motyvų.

Pareiškėjų peticija grindžiama Lietuvos Respublikos Konstitucijos 25 straipsniu, kuris garantuoja teisę nekliudomai gauti informaciją, tautos teise „žinoti ne tik savo didvyrius, bet ir išdavikus“.

Atkreiptinas dėmesys, kad Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, aiškindamas šią konstitucinę nuostatą, yra nurodęs, kad „visuotinai pripažįstama, kad šiuolaikinėje visuomenėje informacija yra žmogaus poreikis, jo žinojimo matas. Ji šalina nežinojimą, daro žmogaus elgesį prasmingą. Žmogaus teisių ir laisvių įgyvendinimas yra tiesiogiai susijęs su žmogaus galimybe gauti iš įvairių šaltinių informaciją ir ja naudotis. Tai yra vienas iš pliuralistinės demokratijos laimėjimų, užtikrinančių visuomenės raidą“ (Konstitucinio Teismo 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimas). Kitaip tariant, „Konstitucija garantuoja ir saugo visuomenės interesą būti informuotai“ (Konstitucinio Teismo 2002 m. spalio 23 d. nutarimas).

Konstitucinis Teismas taip pat yra pažymėjęs, kad „informacijos laisvė nėra absoliuti ar viską apimanti, nes naudojantis ja susiduriama su tokiais reikalavimais, kurie demokratinėje

visuomenėje yra būtini, kad apsaugotų konstitucinę santvarką, žmogaus laisves ir teises. Todėl įstatymais gali būti nustatomi informacijos laisvės apribojimai“ (Konstitucinio Teismo 1995 m. balandžio 20 d. nutarimas). Konstitucinis Teismas, aiškindamas žmogaus teisės ieškoti informacijos, ją gauti ir skleisti absoliutumo nebuvimą, taip pat yra nurodęs, kad „teisės į informaciją apribojimus lemia šios konstitucinės vertybės santykis su kitomis teisinėmis vertybėmis, išreiškiančiomis kitų asmenų teises ir laisves bei visuomenės būtinus poreikius. Vienas tokių poreikių – būtinybė visuomenės ar individo interesų labai apsaugoti tam tikras žinias. Tai yra valstybės, komercinės, profesinės, technologijos paslaptys ar žinios apie žmogaus privatų gyvenimą. Valstybė ypač svarbias karines, ekonomines, politines ar kitokias žinias, kurių atskleidimas ar praradimas gali pakenkti nacionaliniams interesams, skelbia esant valstybės paslaptis. Siekiant užkirsti kelią tokių žinių pagarsinimui, įstatymu nustatoma jų apsauga, apribojamas naudojimas jomis“ (Konstitucinio Teismo 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimas).

Atkreiptinas dėmesys ir į tai, kad Konstitucijos 25 straipsnio trečiojoje pastraipoje nustatyta, kad laisvė reikšti įsitikinimus, gauti ir skleisti informaciją negali būti ribojama kitaip, kaip tik įstatymu, jei tai būtina apsaugoti žmogaus sveikatai, garbei ir orumui, privačiam gyvenimui, dorovei ar ginti konstitucinei santvarkai. Konstitucinis Teismas, aiškindamas šią nuostatą, pažymėjo, kad „šioje Konstitucijos normoje įtvirtinta, kad įsitikinimų išraiškos, informacijos laisvės ribojimas visada turi būti suvokiamas kaip išimtinio pobūdžio priemonė. Ribojimo išimtinumas reiškia, kad Konstitucijoje nustatytų galimų ribojimo pagrindų negalima aiškinti jų išplečiant. Čia įtvirtintas būtinumo kriterijus suponuoja tai, kad kiekvienu atveju ribojimo pobūdis, apimtis turi atitikti siekiamą tikslą (vadinamasis pusiausvyros reikalavimas)“ (Konstitucinio Teismo 1998 m. kovo 10 d. nutarimas). Konstitucinis Teismas taip pat pažymėjo, kad „šiomis Konstitucijos nuostatomis apibrėžti žmogaus teisės į informaciją apribojimai yra pagrindinis kriterijus teisiškai reguliuojant žinių, sudarančių valstybės paslaptį, įslaptinimo, naudojimo, išslaptinimo bei apsaugos santykius. Įstatymų leidėjas, sprendžiantis, kaip apsaugoti valstybės paslaptį sudarančias žinias, yra įpareigojamas parinkti tokias teises priemones, kuriomis nebūtų galima nepagrįstai apriboti asmens teisės į informaciją“ (Konstitucinio Teismo 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimas), kad „iš Konstitucijos 25 straipsnio turinio aišku, kad ribojant žmogaus teises ieškoti informacijos, ją gauti ir skleisti reikia laikytis dviejų sąlygų: jas apriboti galima tik įstatymu ir tuomet, kai tai būtina Konstitucijos 25 straipsnio trečiojoje dalyje išvardytoms vertybėms apsaugoti ar ginti“ (Konstitucinio Teismo 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimas). Konstitucinis teismas taip pat pabrėžė, kad „Konstitucijos 25 straipsnio 3 dalyje išvardytų saugomų konstitucinių vertybių sąrašas negali būti aiškinamas kaip išsamus, baigtinis, taigi kaip neleidžiantis laisvės gauti ir skleisti informaciją riboti tada, kai reikia apsaugoti kitas, Konstitucijos 25 straipsnio 3 dalyje *expressis verbis* nepaminėtas, konstitucines vertybes“ (Konstitucinio Teismo 2005 m. rugsėjo 19 d. nutarimas). Konstitucinis teismas savo nutarimuose ne

kartą yra konstatavęs ir tai, kad pagal Konstituciją riboti žmogaus teises ir laisves galima, jeigu yra laikomasi šių sąlygų: 1) tai daroma įstatymu; 2) ribojimai yra būtini demokratinėje visuomenėje siekiant apsaugoti kitų asmenų teises bei laisves ir Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, taip pat konstituciškai svarbius tikslus; 3) ribojimais nėra paneigiama teisių ir laisvių prigimtis bei jų esmė; 4) yra laikomasi konstitucinio proporcingumo principo (Konstitucinio Teismo 2002 m. spalio 23 d., 2004 m. sausio 26 d., 2005 m. liepos 8 d. nutarimai).

Analizuojant Lietuvos Respublikos asmenų, slapta bendradarbiavusių su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, registracijos, prisipažinimo, įskaitos ir prisipažinusiųjų apsaugos įstatymą (toliau – Įstatymas), kurio 8 straipsnio 1 dalį siūloma keisti pareiškėjų peticijoje, pažymėtina, kad Įstatymo 1 straipsnio 1 dalyje nurodyta, kad šiuo įstatymu įgyvendinamos Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymo nuostatos kurti nacionalinio saugumo sistemą, ginančią valstybę ir jos gyventojus, žmogaus ir piliečio teises, laisves bei asmens saugumą, apsaugant nuo užsienio specialiųjų tarnybų poveikio, šantažo ir verbavimo ar bandymo įtraukti į neteisėtą veiklą, o šio įstatymo 1 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad be kitų aspektų jis apibrėžia asmenų, slapta bendradarbiavusių su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, registravimo, prisipažinimo, įrašymo į įskaitą ir šių asmenų apsaugos tvarką. Įstatymo 7 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad prisipažinimo faktas ir prisipažinusio asmens pateikti duomenys yra valstybės paslaptį sudaranti informacija, kuri įslaptinama, naudojama ir išslaptinama įstatymų nustatyta tvarka. Valstybės paslaptį sudarančia informacija nelaikomi duomenys apie tai, kad buvusios SSRS specialiosiose tarnybose tarnavo ar su jomis slapta bendradarbiavo Respublikos Prezidentas, Seimo, Europos Parlamento ir savivaldybių tarybų nariai, savivaldybių tarybų nariai – merai, Vyriausybės nariai, teisėjai ir prokurorai, taip pat kandidatai į šias pareigas. Vadovaujantis aukščiau minėta konstitucine doktrina (Konstitucinio Teismo 1996 m. gruodžio 19 d. nutarimas), prisipažinimo faktas bei prisipažinusio asmens pateikti duomenys, kurie pagal Įstatymo 7 straipsnio 2 dalį laikomi valstybės paslaptį sudarančia informacija, taip pat laikytini žiniomis, kurių atskleidimas ar praradimas gali pakenkti nacionaliniams interesams.

Pareiškėjų peticijoje baiminamasi, kad tiek prisipažinusieji, tiek nutylėjusieji apie savo ryšius, taip pat ir jų artimieji gali būti pažeidžiami ir šantažuojami, grasinant atskleisti tiesą, o prasidėjusio karo sąlygomis tokie asmenys gali būti priversti atlikti veiksmus, naudingus karą Europoje pradėjusiai valstybei, todėl nepaskelbus bei neįvardinus visų šių asmenų kyla reali grėsmė nacionaliniam saugumui. Pažymėtina, kad siekiant užtikrinti užregistruotų, prisipažinusių ir įrašytų į įskaitą asmenų apsaugą nuo užsienio specialiųjų tarnybų poveikio, šantažo ir verbavimo ar bandymo įtraukti į neteisėtą veiklą, Įstatymo 8 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad šie asmenys praneša Valstybės saugumo departamentui, jei patiria šantažą ir verbavimą ar bandymą įtraukti į neteisėtą veiklą, o Valstybės saugumo departamentas prisipažinusių asmenų prašymu imasi priemonių jiems apsaugoti ir nusikalstamai veikai atskleisti.

Pažymėtina, kad peticijoje siūlomas keitimas iš esmės paneigtų asmenų, paklusių Įstatymo reikalavimui ir savanoriškai suteikusių valstybei atitinkamą informaciją apie save, valstybės suteiktą garantiją ir apsaugą, jų teisėtus interesus ir lūkesčius, kad valstybė laikysis savo įsipareigojimo neatskleisti jų duomenų, kad jų prisipažinimas ir pateikti duomenys liks įslaptinti, jeigu jie nėra padarę nusikaltimų žmoniškumui, karo ar genocido nusikaltimų ir jeigu jie nepretenduos užimti Įstatyme nurodytų pareigų. Pareiškėjų siūlomo įstatymo priėmimas reikštų, kad valstybė nesilaiko priimtų įsipareigojimų asmeniui, juo būtų pakirstas asmens pasitikėjimas valstybe ir teise, taigi būtų pažeisti konstituciniai teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo principai, kurie yra neatsiejami konstitucinio teisinės valstybės principo elementai. Konstitucinis Teismas savo nutarimuose ne kartą yra konstatavęs, kad teisėtų lūkesčių apsaugos principas „suponuoja valstybės, taip pat valstybės valdžią įgyvendinančių bei kitų valstybės institucijų pareigą laikytis valstybės priimtų įsipareigojimų; šis principas taip pat reiškia įgytų teisių apsaugą, t. y. asmenys turi teisę pagrįstai tikėtis, kad jų pagal galiojančius įstatymus ar kitus teisės aktus, neprieštaraujančius Konstitucijai, įgytos teisės bus išlaikytos nustatytą laiką ir galės būti iš tikrųjų įgyvendinamos; pagal konstitucinį teisėtų lūkesčių apsaugos principą teisinį reguliavimą galima keisti tik laikantis iš anksto nustatytos tvarkos ir nepažeidžiant Konstitucijos principų bei normų, teisinio reguliavimo pataisomis negalima paneigti asmens teisėtų interesų ir teisėtų lūkesčių (Konstitucinio Teismo 2001 m. gruodžio 18 d., 2003 m. kovo 4 d., 2003 m. gruodžio 3 d., 2005 m. gegužės 13 d., 2005 m. rugpjūčio 23 d. nutarimai). Konstitucinis Teismas taip pat yra nurodęs, kad „teisinio saugumo principas – tai vienas iš esminių Konstitucijoje įtvirtinto teisinės valstybės principo elementų, reiškiantis valstybės pareigą užtikrinti teisinio reguliavimo tikrumą ir stabilumą, apsaugoti teisinių santykių subjektų teises, taip pat įgytas teises, gerbti teisėtus interesus ir teisėtus lūkesčius“; „neužtikrinus teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo, nebūtų užtikrintas asmens pasitikėjimas valstybe ir teise“ (Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d., 2002 m. lapkričio 25 d. nutarimai).

Įstatymo 8 straipsnio 2 dalyje nustatytas vienas iš asmenų įrašymo į įskaitą ir jų pateiktų duomenų išslaptinimo atvejų, t. y., jeigu šie asmenys įsiteisėjusiu teismo nuosprendžiu yra apkaltinti padarę veikas, pripažintas nusikaltimais žmoniškumui, karo ar genocido nusikaltimais, bei kitais įstatymų nustatytais įslaptintos informacijos išslaptinimo atvejais. Kitas įslaptintos informacijos išslaptinimo atvejis nurodytas Įstatymo 8 straipsnio 3 dalyje – informacija apie slapta bendradarbiavusius asmenis taip pat išslaptinama ir viešai paskelbiama, kai asmuo eina Respublikos Prezidento, Seimo, Europos Parlamento ar savivaldybės tarybos nario, savivaldybės tarybos nario – mero, Vyriausybės nario, teisėjo, prokuroro pareigas arba į jas kandidatuoja. Dar vienas informacijos paviešinimo atvejų nurodytas Įstatymo 8 straipsnio 4 dalyje – duomenys apie slapta bendradarbiavimą su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis skelbiama Teisės aktų registre tuo atveju, jeigu asmuo, slapta bendradarbiavęs su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, per 6

mėnesius nuo Įstatymo 4 straipsnio 1 dalyje nurodyta tvarka sudaromos tarpžinybinės komisijos paskelbto registravimo ir prisipažinimų priėmimo pradžios neprisipažino slapta bendradarbiavęs su buvusios SSRS specialiosiomis tarnybomis, taip pat jei pateikė žinomai melagingas žinias apie save, kitus asmenis ir specialiųjų tarnybų veiklą ar tokią informaciją nuslėpė. Kiti įslaptintos informacijos išslaptinimo atvejai numatyti Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymo 10 straipsnio 1 dalyje (įslaptinta informacija išslaptinama, kai: 1) pasibaigia šio įstatymo 8 straipsnyje nustatytas įslaptinimo terminas; 2) išnyksta įslaptinimo tikslingumas, nors nustatytas įslaptinimo terminas dar nepasibaigęs).

Peticijos kontekste taip pat pabrėžtina, kad Įstatymo 8 straipsnio 1 dalyje, kurią siūloma keisti, nurodyta, kad užregistruotų, prisipažinusių ir įrašytų į įskaitą asmenų pateikta informacija ir duomenys apie juos yra įslaptinami 75 metams ir saugomi įstatymų nustatyta tvarka. Vadovaujantis Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymo 8 straipsnio 2 dalimi, įslaptinta informacija, kurios atskleidimas gali sukelti pavojų žmogaus gyvybei ar sveikatai arba sudaryti prielaidas kilti pavojui žmogaus gyvybei, įslaptinama 75 metams. Užregistruotų, prisipažinusių ir įrašytų į įskaitą asmenų pateiktos informacijos ir duomenų apie juos atskleidimas gali sukelti pavojų žmogaus gyvybei ar sveikatai arba sudaryti prielaidas kilti pavojui žmogaus gyvybei, taip pat, kaip jau minėta aukščiau, gali pakenkti nacionaliniams interesams t. y. gali kilti pavojus Konstitucijoje įtvirtintoms, jos ginamoms ir saugomoms vertybėms. Todėl šios informacijos įslaptinimas, numatytas Įstatymo lygmens teisės akte, būtinas, proporcingas ir pateisinamas konstitucinių vertybių apsauga.

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, manytina, kad šiuo metu galiojantis reglamentavimas dėl užregistruotų, prisipažinusių ir įrašytų į įskaitą asmenų pateiktos informacijos ir duomenų apie juos įslaptinimo ir išslaptinimo atitinka konstitucinėje doktrinoje įtvirtintas teisės gauti ir skleisti informaciją ribojimo sąlygas, teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo principus.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos peticijų įstatymo 12 straipsnio 3 dalimi ir Seimo Peticijų komisijos nuostatų, patvirtintų Lietuvos Respublikos Seimo 1999 m. lapkričio 11 d. nutarimu Nr. VIII-1408 „Dėl Seimo Peticijų komisijos nuostatų patvirtinimo“, 28 punktu, Seimo Peticijų komisijos išvada dėl A. Rusteikos ir kitų pareiškėjų peticijoje pateikto pasiūlymo atmetimo teikiama Seimui, taip pat siūloma įtraukti į Seimo pavasario sesijos darbotvarkę Seimo nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo Peticijų komisijos išvados dėl Algimanto Rusteikos ir kitų pareiškėjų peticijos“ projektą.

Komisijos pirmininkas

Edmundas Pupinis

Rasa Griciūtė, tel. (8 5) 239 6817, el. p. rasa.griciute@lrs.lt